

Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

www.rijksoverheid.nl
www.facebook.com/minbzk
www.twitter.com/minbzk
[www.linkedin.com/company/
ministerie-van-bzk](https://www.linkedin.com/company/ministerie-van-bzk)
2021-0000673456

Datum 16 december 2021
Betreft Stand van zaken Binnenhof renovatie

Tijdens het commissiedebat op 10 november 2021 over de zesde voortgangsrapportage Binnenhofrenovatie heb ik uw Kamer meerdere toezeggingen gedaan over de informatievoorziening inzake het programma Binnenhofrenovatie. Met deze brief wil ik u informeren over de wijze waarop deze zullen worden ingevuld.

Naar aanleiding van mijn toezeggingen u tussentijds te informeren over actuele ontwikkelingen, over de consequenties van het niet verhuizen van het ministerie van Algemene Zaken naar het Catshuis, uw vragen over benodigde restauratiewerkzaamheden en de toezegging u nog dit jaar te informeren over nadeelcompensatie stuur ik u voorliggende brief. Ook ga ik in deze brief in op de voortgang van het onderzoek naar de grafkelders onder de voormalige Hofkapel en de huisvesting Nieuwspoort in B67. Dit naar aanleiding van mijn toezegging u tussentijds te informeren over actuele zaken.

Nieuwe tijdelijke huisvesting ministerie van Algemene Zaken

In mijn brief d.d. 5 november 2021 heb ik u aangegeven dat tijdelijke huisvesting op het Catshuis als optie komt te vervallen en dat het ministerie van Algemene Zaken (AZ) elders in de rijksvastgoedportefeuille zal worden ondergebracht. Daarbij zei ik ook toe u nader te informeren inzake besluitvorming over de tijdelijke huisvesting voor het ministerie van AZ. Ik kan u nu meedelen dat de tijdelijke huisvesting van het ministerie van AZ in het rijksverzamelkantoor Bezuidenhoutseweg 73 (B73) zal worden gerealiseerd waar nu ook de ministeries van Economische Zaken en Klimaat (EZK) en Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) zijn ondergebracht. Dit besluit is samen met het ministerie van AZ genomen en in nauw overleg met de ministeries van EZK en LNV. Het inhuisen in een bestaand rijksverzamelkantoor uit de rijksvastgoedportefeuille vereist een grote inzet en flexibiliteit. Ik wil hier mijn erkentelijkheid uitspreken naar allen die hier de afgelopen maanden hard aan hebben gewerkt.

Totdat de inhuizing is gerealiseerd zal AZ inclusief het Trêvesgebied ten behoeve van ministerraad en onderraden nog op het Binnenhof gesitueerd zijn. Om de renovatiewerkzaamheden conform de huidige planning op het Binnenhof doorgang

te laten vinden zal de huisvesting van het ministerie van AZ op het Binnenhof inclusief het Trêvesgebied intern van geluidswerende wanden worden voorzien. Hiermee kunnen de werkzaamheden van het ministerie van AZ inclusief die van de ministerraad en de onderraden doorgang vinden totdat de inhuizing in B73 afgerond is.

Voorgaande besluit wordt nu verder uitgewerkt en in de volgende voortgangsrapportage zal hier meer gedetailleerd op worden ingegaan.

Restauratie op het Binnenhof

Op verzoek van het lid Bisschop heb ik toegezegd uw Kamer te informeren over kosten die samenhangen met restauratie van het Binnenhof.

Het Binnenhof kenmerkt zich door vele authentieke en monumentale elementen. Er zijn 91 stijlkamers geïdentificeerd. Daarnaast betreft het vele elementen zowel in het interieur als ook in het exterieur van de gebouwen. Het programma renovatie Binnenhof richt zich specifiek op de renovatie. Restauratie maakt geen deel van uit van de scope van het programma zoals aan uw Kamer gemeld in onder meer de eerste voortgangsrapportage d.d. 29 maart 2018. Zoals aan uw Kamer gemeld in de zesde voortgangsrapportage d.d. 9 juli 2021 maakt de herinrichting van de Oude Zaal nu wel onderdeel uit van het programma. Een eventuele verdere wijziging van het programma en amendering van het eerdere besluit op dit moment door een andere lijn in te willen zetten ten aanzien van restauratie zal uiteraard effecten hebben op de financiën en de planning.

In de zevende voortgangsrapportage die u in maart 2022 zult ontvangen zal nader worden ingegaan op de verschillende elementen die in aanmerking komen voor restauratie en de onderhoudsstaat van deze elementen. Conform uw verzoek tijdens het commissiedebat worden ook de mogelijke restauratiekosten en effecten op de planning van deze elementen op het Binnenhof inzichtelijk gemaakt. Dit onder meer op basis van ervaringscijfers van eerdere restauratiewerkzaamheden. Ook zal worden ingegaan op vergelijkbare restauraties in andere landen om een zo goed mogelijk beeld te geven.

Schadeprotocol voor ondernemers

Het Binnenhof is een bijzonder complex en trekt jaarlijks veel bezoekers. Samen met ondernemers, culturele instellingen en de gemeente Den Haag zet het Rijksvastgoedbedrijf zich in om de bezoekersstromen op peil te houden gedurende de renovatie van het Binnenhof. Het Rijksvastgoedbedrijf draagt bijvoorbeeld zorg voor representatieve bouwschuttingen, een informatiecentrum, een uitzichttoren en rondleidingen. Dit alles in gezamenlijkheid met de gemeente Den Haag en de ondernemers in de Haagse Binnenstad met als doel om inkomensschade te voorkomen. Waar mogelijk spant het Rijksvastgoedbedrijf zich in om overlast als gevolg van de renovatie te beperken. Zo is het mogelijk gemaakt om het Binnenhof tot begin februari open te houden voor publiek. Dat

levert voordelen op voor omwonenden en ondernemers, zonder dat de werkzaamheden vertraging oplopen.

Ondanks dit soort inspanningen is niet uitgesloten dat er ondernemers zijn die toch buitenproportionele inkomensschade lijden als gevolg van de renovatie. Vanuit uw Kamer en ook vanuit de gemeente Den Haag en ondernemers in de omgeving van het Binnenhof is daarom opgeroepen te voorzien in nadeelcompensatie. In geval van de renovatie van het Binnenhof is het niet mogelijk voor ondernemers om het Rijksvastgoedbedrijf te verzoeken om nadeelcompensatie zoals bedoeld in het bestuursrecht. Voor een beroep op nadeelcompensatie is vereist dat de schade is veroorzaakt door de rechtmatige uitoefening van een publiekrechtelijke taak of bevoegdheid van een bestuursorgaan. Daar is bij de renovatie van het Binnenhof geen sprake van. De renovatie van het Binnenhof betreft het beheer en onderhoud van een onroerende zaak door de eigenaar (de Staat der Nederlanden). Dit is in beginsel een privaatrechtelijke aangelegenheid. Ondernemers kunnen in geval van buitenproportionele inkomensschade als gevolg van de renovatie het Rijksvastgoedbedrijf alleen aanspreken op basis van het civiele recht.

Om tegemoet te komen aan de oproep vanuit uw Kamer, de gemeente Den Haag en ondernemers in de omgeving van het Binnenhof zal het Rijksvastgoedbedrijf voorzien in een schadeprotocol.

Indien ondernemers inkomensschade ondervinden kunnen zij dit melden op de website www.binnenhofrenovatie.nl. Bij de beoordeling van hun verzoek zal onder meer worden gekeken naar het causaal verband tussen de inkomensschade en de renovatie van het Binnenhof, het normaal maatschappelijk ondernemersrisico en ontwikkelingen in de markt.

Omdat het belangrijk is dat ondernemers goed zijn geïnformeerd over het schadeprotocol vinden hier diverse informatiebijeenkomsten over plaats. De eerste heeft plaatsgevonden op 29 november 2021. Ook bestaat de mogelijkheid voor ondernemers om op de website vragen te stellen over het schadeprotocol. Over de informatiebijeenkomsten en het schadeprotocol vindt afstemming plaats met de gemeente Den Haag.

Voortgang onderzoek naar grafkelders onder voormalige Hofkapel

In juli 2020 heeft het kabinet op basis van het rapport "[de stoffelijke resten van Johan van Oldenbarnevelt](#)" (2019, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed) besloten om opdracht te geven tot een opgraving die is gericht op het onderzoeken van de graven onder de voormalige Hofkapel. Uw Kamer is hierover door de minister van OCW geïnformeerd op 8 juli 2020.

Inmiddels is er aanvullend onderzoek gedaan. Hieruit is gebleken dat het constructief en financieel niet haalbaar is om alle menselijke resten onder de voormalige Hofkapel te onderzoeken. Het construct van de voormalige Hofkapel blijkt hiervoor te kwetsbaar te zijn. Overigens was al bekend uit eerdergenoemde rapportage dat er geen hedendaagse DNA-match beschikbaar is waarmee

eventuele stoffelijke resten van Johan van Oldenbarnevelt kunnen worden geïdentificeerd.

Vandaar dat besloten is om het onderzoek te richten op het vastleggen van de rijkdom van het bodemarchief ter plekke zonder menselijk botmateriaal te bergen. Het onderzoek bestaat uit de volgende delen:

1. Vanuit de kelderruimte van de Eerste Kamer worden enkele openingen gemaakt naar de ruimte onder de begane grond van de Hofkapel. Het onderzoek richt zich op het in beeld brengen van de constructie van de grafkelders en van mogelijk menselijk botmateriaal en andere aanwezige zaken.
2. Vanuit de vloer van de Eerste Kamer worden meerdere gaten geboord. Deze gaten zullen worden gemaakt voor het – daar waar mogelijk - naar beneden laten van camera's ter documentatie van de aanwezige resten. De holle ruimtes worden met moderne technieken vastgelegd (3d scan) en de werkzaamheden kunnen via livestream worden gevolgd.
3. Er worden gaten geboord door de vloer om zo de dikte en aard van de archeologische lagen vast te stellen en de relatie van de vindplaats ten opzichte van het gebied te onderzoeken (dit in samenhang met het overige archeologisch onderzoek op het Binnenhof).
4. Op het Binnenhof wordt in de nabijheid van de voormalige Hofkapel vanuit de buitenruimte voor zover technisch mogelijk een opgraving uitgevoerd naar de daar aanwezige archeologische resten. Publiek kan digitaal meekijken met de werkzaamheden

De komende maanden worden de onderzoeksplannen, samen met de afdeling archeologie van de gemeente Den Haag verder uitgewerkt. In de zevende voortgangsrapportage wordt u hierover geïnformeerd evenals over de wijze waarop publieksparticipatie invulling krijgt.

Nieuwspoort

In de zesde voortgangsrapportage heb ik u gemeld dat er een tussenoplossing is gecreëerd voor Nieuwspoort in B67 totdat de initieel beoogde huisvesting in B67 gereed is. Nieuwspoort zal naar verwachting aan het eind van het tweede kwartaal 2022 operationeel kunnen zijn in hun verbouwde huisvesting in B67. Dit vanwege de lange levertijd van materialen door de wereldwijde materialenproblematiek en de beperkte effectieve werktijd als gevolg van het zo min mogelijk hinderen van de primaire processen van de Tweede Kamer.

Overige toezeggingen

In de zevende voortgangsrapportage die u in maart 2022 zult ontvangen wordt een concretere risico-inschatting toegevoegd, wordt toegelicht hoe om wordt gegaan met nieuwe wensen van gebruikers en zal worden ingegaan op de aan u toegezegde milestones en planning.

In de achtste voortgangsrapportage die u in september 2022 zult ontvangen wordt u geïnformeerd over het stakeholderonderzoek onder omwonenden dat begin 2022 wordt uitgevoerd.

In voortgangsrapportages en in eventueel aan de orde zijnde tussentijdse brieven wordt u geïnformeerd over de gemaakte afwegingen wanneer een bijstelling van het budget aan de orde is.

De staatssecretaris van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,

drs. R.W. Knops